

Sibīrijas haiku

Jurga Vile

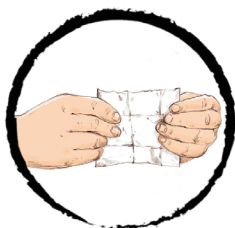
Māksliniece Lina Itagaki

No lietuviešu valodas tulkojusi Dace Meiere

Liels un mazs, 2020

ISBN: 978-9934-574-36-8

Sinopse

Agrā 1941. gada jūnija rītā dusmīgi karavīri iztriec lietuviešu zēnu Aļģi un visu viņa ģimeni no gultām un pavēl gatavoties tālam ceļam. Tā daudzi jo daudzi lietuvieši pret savu gribu dodas uz Sibīriju. Kādēļ viņus ved projām? Par kādiem noziegumiem? Kur tā Sibīrija ir? Neskaitāmi jautājumi jaucas Aļģim pa galvu. Tur, tālajā un skarbajā zemē, viņa ģimene cenšas izdzīvot, ēdot sasalušus kartupeļus, zupu pasālot ar asarām un sirdi sildot ar dziesmām. Tur dzimst izsūtīto koris „Āboli”, un dziedot dīgst spārni.

1941. gada 14. jūnija deportācija, ko piedzīvo lauku pagasta vecākā ģimene, izstāstīta grafiskā stāstā. Komiksa valoda, kurā vienlīdz aktīvi darbojas gan vārdi, gan attēli, spilgti attēlo desmitgadīga zēna pasauli un ļauj tajā ieiet ļoti dziļi un personiski. Grafiskais stāsts „Sibīrijas haiku” atklāj ne tikai Aļģa likteni: tādus sāpīgus stāstus sirdī glabā daudzi lietuvieši un tieši tāpat arī latvieši. Taču, nepierakstīti un neuzzīmēti, šie stāsti var nogrimt aizmirstībā.

Grāmata saņēmusi daudz dažādu literatūras un mākslas balvu, iztulkota 8 valodās, izdota Francijā, Itālijā, Vācijā, Beļģijā, Zviedrijā, Lielbritānijā un Indijā. Pēc grāmatas motīviem Lietuvā iestudēta izrāde bērniem, top arī animācijas filma.

Tulkotāja un autore 2020. gadā par šo grāmatu saņēma Starptautisko Jāņa Baltvilka balvu, grāmata saņēmusi 1. vietu lasīšanas veicināšanas programmā „Bērnu un jauniešu žūrija” vecuma grupā 11+. Grāmata tika nominēta arī Latvijas Literatūras gada balvai (LALIGABA) kategorijā gada labākais tulkojums 2020. gadā un iekļauta biedrības „Latvijas PEN” izveidotajā sarakstā „12 nozīmīgākās 2020. gada grāmatas”.

Grāmata piemērota pusaudžiem un jauniešiem no 11 gadu vecuma.

Noskaties īsu video par grāmatu [šeit](#) un video, kurā grāmatas tulkotāja Dace Meiere lasa fragmentu no grāmatas, [šeit](#)!

Grāmatas izdošanu atbalstījusi Eiropas Savienības programma „Radošā Eiropa”, Latvijas Republikas Kultūras ministrija, Valsts kultūrkapitāla fonds un Lietuvas Kultūras institūts.

Par autorēm:

Jurga Vile studējusi franču filoloģiju Viļņas Universitātē un kinomākslu Parīzē. Strādājusi filmēšanas laukumos un kino festivālos, bijusi kultūras izdevumu korespondente. Tulko filmas. Kādu laiku dzīvojot Spānijā, viņa tieši tur uzrakstīja savas ģimenes stāstu, kas kļūva par autore pirmo grāmatu – „Sibīrijas haiku”.

Lina Itagaki universitātē Tokijā studējusi japāņu valodu un ieguvusi starptautisko ekonomikas bakalaura grādu, vēlāk ieinteresējusies par zīmēšanu un Viļņas Mākslas akadēmijā pabeigusi grafikas studijas. „Sibīrijas haiku” ir pirmā ilustratores grāmata. Šobrīd Lina ir brīvmāksliniece, zīmē grāmatas bērniem un komikus dažādiem starptautiskiem projektiem, piedalās starptautiskos konkursos un izstādēs.

Par tulkotāju:

Dace Meiere (1973) studējusi baltu filoloģiju Rīgā un Viļņā, papildinājusi valodu zināšanas Sjēnas Universitātē Itālijā, mācījusi itāļu valodu Latvijas Universitātes studentiem. Publicēti Meieres tulkojumi no lietuviešu, itāļu, spāņu un katalāņu valodas, viņa pārradījusi vairāk nekā 80 grāmatu, to vidū Umberto Eko, Sandro Veronēzi, Alesandro Bariko, Nikolo Ammaniti, Havjera Mariasa, Roberto Bolanjo, Kristinas Sabaļauskaite, Undīnes Radzevičūtes un citu autoru darbus. Saņēmusi Itālijas Kultūras ministrijas Nacionālo prēmiju tulkošanā (2007), vairākas Itālijas Ārlietu ministrijas prēmijas, balvu „Sudraba tintnīca” (2012), Latvijas Literatūras gada balvu (2014), Jāņa Baltvilka balvu (2019, 2020) un Lietuvas Kultūras ministrijas Svētā Hieronima balvu (2020) par nopelniem lietuviešu literatūras tulkošanā.

Dace Meiere**Kā tu kļuvi par tulkotāju?**

Mazotnē man šķita, ka ideālā dzīve ir sēdēt mājās un lasīt grāmatas. Vēl man vienmēr patīcis mācīties citas valodas. Iespējams, ja šos elementus saliek kopā, sanāk grāmatu tulkotājs.

Tie, kuri rada grāmatas (rakstnieki, izdevēji un pārējie, kas iesaistīti grāmatu tapšanā), man vienmēr likušies ļoti īpaši cilvēki. Bet grāmatas – visskaistākās lietas. Joprojām sakrauju sev apkārt neizmērojamas grāmatu kaudzes, lai arī pati lasu maz. Grāmatas man vienkārši patīk. Pati sacerēt stāstus es neprotu, toties atklāju, ka man visnotaļ labi padodas svešu stāstu pārrakstīšana latviski. Un arī tas man patīk.

Kā tu izvēlēties valodu, no kuras tulko?

Vidusskolas laikos biedrojos ar folkloristiem, turklāt visapkārt valdīja tāds īpašs tautiskais pacēlums. Likās dabiski, ka ir jāiemācās vistuvāko kaimiņu – lietuviešu – valoda. Pēdējos skolas gados bieži klejoju pa Lietuvu un pašmācības ceļā pamazām mācījos. Vēlāk pārcēlos studēt uz Viļņas Universitāti. Sākumā gribēju kļūt par valodnieci, bet laikus sapratu, ka man piemērotāks darbs ir grāmatu tulkošana.

Kas tev visvairāk patīk, tulkojot bērnu grāmatas?

Bērnu grāmatās ir vairāk jokošanās un rotaļāšanās ar vārdiem, protams, ne jau visās. Un man šķiet, ka labās bērnu grāmatās valoda ir daudz precīzāka, ir mazāk lieku vārdu un lieku teikumu nekā pieaugušo grāmatās. Un reizēm vienkārši patīk, ka bērnu grāmatas ir plānas. Tas nav joks: man gadās tulkot arī tūkstoš lappušu grāmatas.

Kas bija visgrūtākais, tulkojot šo grāmatu? Kam bija īpaši jāpievērš uzmanība?

Katrā valodā vienu un to pašu mēs pasakām atšķirīgi – dažreiz īsāk, dažreiz garāk. Parastā prozas grāmatā šīs atšķirības izlīdzinās, bet, tulkojot komiksu, ir citādi. Lappusē katram izteikumam ir atvēlēta noteikta vieta, un gadās, ka jāskaita burti, lai saprastu, vai teksts ietilps komiksa burbulī. Ar šādiem garuma un īsuma ierobežojumiem sevišķi grūti ir tulkot jokus.

UZDEVUMI UN AKTIVITĀTES

Lietuviešu autore izvēlējušās drosmīgu pieeju, kā stāstīt bērniem par pagātnes notikumiem: 1941. gada 14. jūnija deportācija, ko piedzīvo lauku pagasta vecākā ģimene, attēlota grafiskā stāstā.

Šī grāmata ir rosinoša vairākos tematiskos virzienos:

- var veidot personiskus pētījumus un diskusijas par savas ģimenes vēsturi,
- var vienā radošā spēlē apgūt priekšstatu par divām pavisam atšķirīgām kultūras pieredzēm – haiku un dadu, un izmēģināt to mijiedarbību,
- var apgūt komiksu valodu un uzbūves principus, pētot šīs grāmatas uzbūvi un pašam izmēģinot komiksa veidošanu.

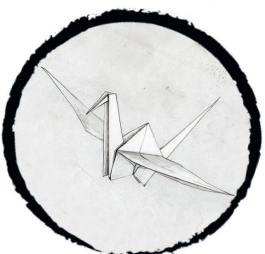
1. Diskusija „Ģimenes vēsture”

20. gadsimtā Baltijas valstīs, kā arī citās valstīs Eiropā notika varas maiņas. Pārrunājiet to saistību ar bērnu personiskās ģimenes vēsturi: kas notika tavā ģimenē – ko tavi priekšteči darīja neatkarīgajā Latvijā pirms 2. pasaules kara, 1940.–1941. gada okupācijas laikā, 2. pasaules kara laikā, pēckara gados?

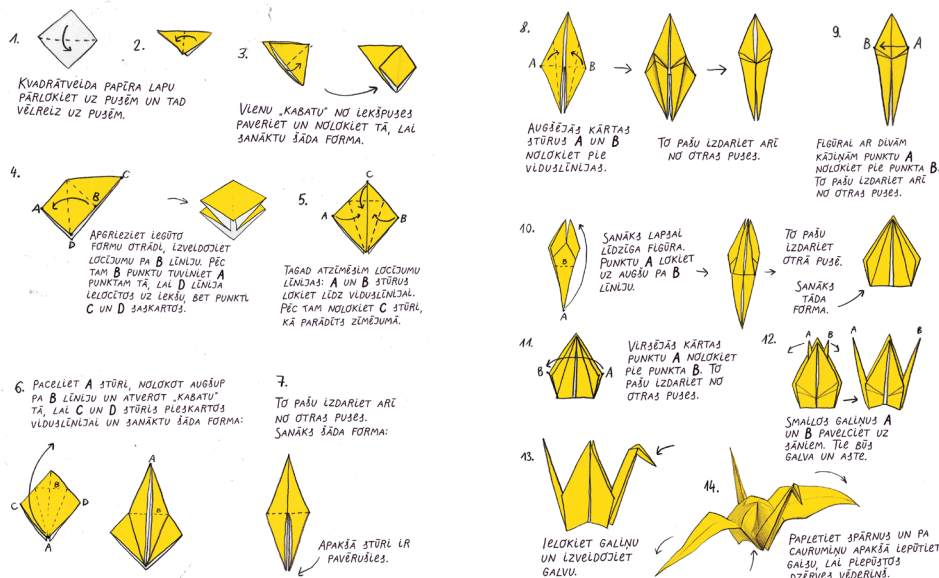
Kuri no vēstures notikumiem viņus tieši skāra, kādas tam bija sekas. Kādi bija zaudējumi, vai bija arī ieguvumi? Vai starp viņiem toreiz bija arī bērni, kā veidojās viņu tālākā dzīve?

2. Pētnieciskais un praktiskais darbs „Haiku un origami”

Uzziniet, kas ir haiku un origami. Kādas japāņu kultūras tradīcijas jūs zināt vai vēlētos izpētīt? Kādus grāmatā minētos japāņu valodas vārdus atceraties?

Atrodiet nodaļu „Origami” un, izmantojot instrukciju, salokiet dzērvi vai stārķi!

3. Spēle „Haiku dada”

Dada ir mākslinieku kustība, kas radās Cīrihē (Šveicē) 20. gadsimta pirmajā pusē un izplatījās arī ASV un Parīzē, Francijā. Tajā iesaistījās dažādu žanru mākslinieki un literāti, lai vērstos pret kara un vardarbības bezjēdzību. Viņi iebilda arī pret progresu un mākslas ideāliem un noteikumiem, uzskatot, ka tie ir dzīvei nederīgi. Vārdam „dada” nav konkrētas nozīmes. Visticamāk, ka šo vārdu mākslinieki izvēlējās nejauši, izlasot to vārdnīcā.

Savukārt haiku ir tradicionāla japāņu dzejas forma, kas pastāv jau kopš 16. gadsimta. Haiku nav atskaņu. Dzejolis ir īss; tā ir trīs-rinde, kur pirmajā rindiņā ir 5 zilbes, otrajā – 7 zilbes, trešajā – 5 zilbes. Haiku attēlo cilvēka pārdzīvojuma mirkli saistībā ar kādu dabas tēlu un mūžīgo gadalaiku riņķojumu.

Šajā spēlē dadas princips – nejaušība – tiek izmantots, lai veidotu jaunas haiku. Lai radītu haiku, vajadzīgs vismaz viens spēlētājs, bet jo vairāk spēlētāju, jo interesantāk.

Sagriez papīra lapu mazās strēmelītēs, lai uz katras var uzrakstīt vienu teikumu. Saliec vienādu skaitu lapiņu trīs kaudzītēs. Pirmajā kaudzītē būs haiku pirmās rindiņas (sākums), otrajā – otrās rindiņas (vidus) un trešajā – trešās (beigas). Katrs dalībnieks uzraksta kādu vārdu vai teikumu uz 9 lapiņām – 3 lapiņas haiku sākumam, 3 vidum un 3 beigām, un saliek atpakaļ 3 kaudzītēs.

Kad visi uzrakstījuši, dalībnieki izvelk vienu lapiņu no katras kaudzītes un atbilstoši secībai izveido haiku, pēc tam to nolasa skaļi citiem priekšā. Parasti rodas smieklīgas, interesantas un neparastas haiku.

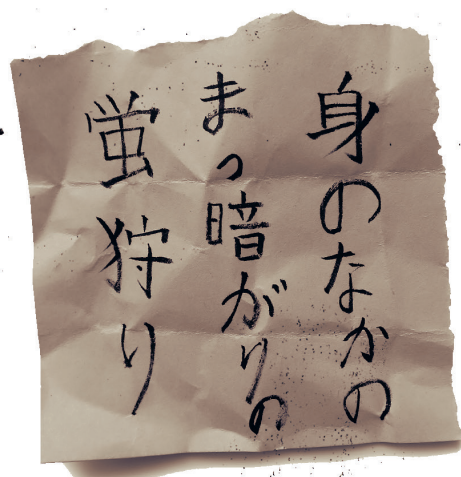
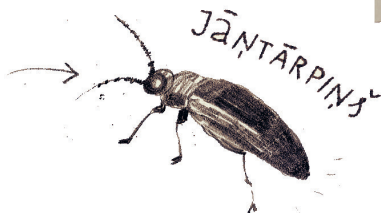
Spēles autores ir latviešu jaunās paaudzes mākslinieces Viviana Maria Stanislavska, Renāta Kloviņa un Idze Bodana.

DZIĻA TUMŠA
MANĪ—
ĶERU JĀNTĀRPIŅUS

—BIVAO KAVAHARA

HOTARU

螢

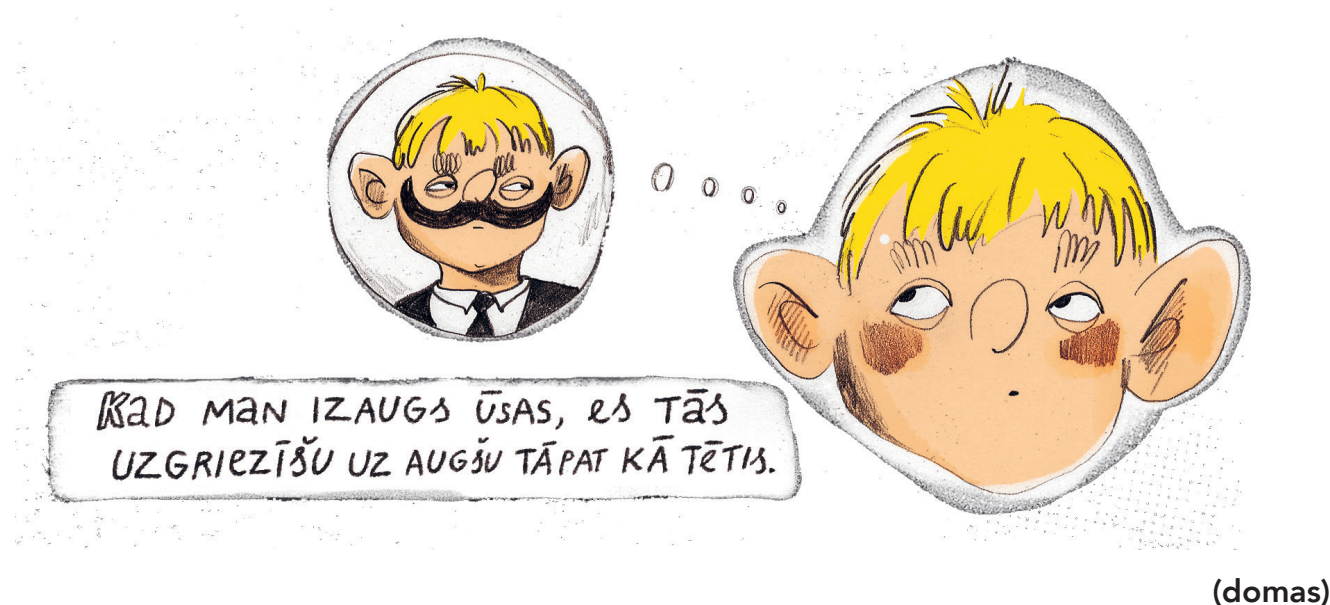
4. Komikss „Ģimenes svētki”

Kaut arī „Sibīrijas haiku” ir sāpīgs un skaudrs stāsts par Aļģa ģimenes izsūtīšanu uz Sibīriju, atrodoties smagos apstākļos tālu prom no mājām, ģimene turpināja svinēt sev svarīgus svētkus un notikumus. Uzzīmē komiksu par svētkiem, kurus tev patīk svinēt kopā ar savu ģimeni vai arī izdomā jaunus svētkus, kurus tu gribētu svinēt. Pirms sāc zīmēt, apdomā, vai jums ir kāda īpaša spēle, dziesma vai tradīcija. Ko jūs svētkos darāt visi kopā? Vai ir ēdiens, ko vienmēr liekat svētku galdā? Kas tev visvairāk patīk šajos svētkos? Kā tu tiem gatavojies? Kurā gadalaikā tie notiek? Kādi viesi tajos piedalās?

Ja neesi komiksus zīmējis iepriekš vai vēlies atrast jaunas idejas, izpēti, kā to ir darījušas „Sibīrijas haiku” autores.

Jurga Vile un Lina Itagaki stāstu par Aļģa ģimeni izvēlējās izstāstīt komiksa veidā. Komikss ir stāsts, ko veido dažādi elementi, taču paši svarīgākie ir attēls un teksts. Komiksu var radīt dažādos veidos, piemēram, šai grāmatai Jurga vispirms uzrakstīja tekstu un Lina pēc tam to izlasīja un uzzīmēja, attēlojot tekstā pieminētos notikumus un tēlus. Jurga ir izmantojusi gan stāstījumu, gan dialogus. Stāstījumā teksts ir garāks un notikumus aprakstošs (Lina to ir pārrakstījusi rokrakstā), savukārt dialogi starp tēliem atspoguļoti runas burbuļos. Grāmatā vari izpētīt dažādus burbuļus – māksliniece atradusi īpašus veidus, kā parādīt, piemēram, domas, dziedāšanu, skaļus trokšņus, čukstēšanu tumsā vai kliegšanu.

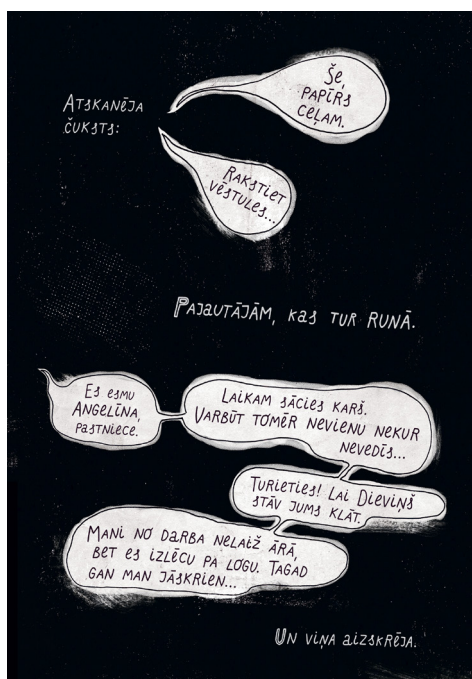
(dziedāšana)

(daudz teksta)

(skaļi trokšņi)

(čukstēšana tumsā)

(klieģšana)

Katrs mākslinieks izkopj savu veidu, kā atveidot tekstu. Droši vari spēlēties ar burbuļu formu un izvietojumu (tie var atrasties tuvāk vai tālāk no runātāja mutes), bet atceries, ka lasītājs vispirms izlasīs to burbuli, kas atrodas visaugstāk un visvairāk pa kreisi. Tas notiek neapzināti, jo lasot komiksu, mēs ievērojam tos pašus principus, kā lasot tekstu – lasām no augšas uz leju un no kreisās puses uz labo.

Pirms sāk zīmēt, iesakām izplānot komiksa stāstu un struktūru. Padomā, kāpēc vēlies izstāstīt šo stāstu, kas ir tavi stāsta galvenie varoņi, kur viņi atrodas un ko dara. Kad savā iztēlē vai uz papīra vari stāstu vizualizēt, izveido stāsta scenāriju – pieraksti vai uzskicē galvenos notikumus, stāsta sākumu, vidu un beigas. Neraizējies, darba gaitā tu vari mainīt notikumu secību! Izvēlies, kādus zīmēšanas rīkus un krāsas izmantosi. Lina komiksa zīmēšanas gaitā ir izmantojusi fotogrāfijas, lai varētu atveidot īstas vēsturiskas detaļas (piemēram, baznīcas, stacijas, karavīru formas tērpu elementus), taču daudz ir zīmējusi arī no iztēles. No krāsām viņa ir izvēlējusies melnus, pelēcīgus un brūnus toņus, jo stāsts ir skumjš un sāpīgs, taču ir izmantojusi arī koši dzeltenu un oranžu krāsu, jo tie kontrastē ar tumšajām krāsām un rada gaišu un cerīgu noskaņu.

Kad esi atradis svarīgākos pamatelementus, vari apdomāt komiksa lapas kompozīciju – vari sadalīt to vienādās daļās jeb paneļos vai arī ļaut stāstam tev parādīt priekšā, kam atvēlēt vairāk vai mazāk vietas (tātad mazāku vai lielāku laukumu).

(seši vienāda izmēra paneļi)

(pieci dažādu izmēru paneļi)

(bez paneļiem ar daudz teksta burbuļos)

(bez paneļiem ar maz teksta)

(bez paneļiem un bez teksta, ar daudz detaļām zīmējumā)

Ja vēlies attēlot daudz detaļu vai teksta, vari zīmēt arī pa visu lapu, nesadalot to mazākos laukumos. Droši vari izmēģināt katrā lapā citu paņēmieni un atrast komiksu zīmēšanas veidu, kas tev der vislabāk!

Tēmas sarunām, diskusijām un pētniecības darbiem:

- Kora dziedāšana kā kultūras tradīcija, tās pozitīvā psiholoģiskā iedarbība, morālā spēka uzturēšana, cilvēcisko saišu stiprināšana, pretestība varai. Personiskā dziedāšanas pieredze.
- Kas ir Sibīrija. Sibīrijas ģeogrāfija, daba, vēsture. Sibīrijas latviešu ciemi. Vietas, uz kurieni izsūtīja baltiešus, dzīves apstākļi. Var izmantot fonda „Sibīrijas bērni” piemiņas ekspedīcijas – Dzintras Gekas filmas.
- Ābols un ābele dabā, kultūrā (folklorā), biznesā, kulinārijā.
- Vaina, atbildība, piedošana. Tiesiskās un morālās atbildības jēdzieni. Ko nozīmē pildīt pavēli, kas deva pavēles, kas tās pildīja, morālā atbildība un tiesiskā vaina. Attiecības starp varmāku un upuri. Izsūtīto un vietējo iedzīvotāju attiecības, kādas tās atceras izsūtītie.